

Cerkev sv. Antona Železniki

Obnova objekta

Jernej Hudolin

Preden se poglobimo v samo obnovo, vzroke zanjo in njene rezultate, je prav, da pogledamo nekoliko v zgodovino. Župnija v Železnikih je bila ustanovljena leta 1622 in na mestu današnje cerkve je stala majhna cerkev "Pri sv. Antonu v gozdu". O sami arhitekturi te cerkve do sedaj ni najdenih pomembnejših zapiskov in o njej lahko več ali manj le ugibamo. Natanko 200 let pozneje, leta 1822, je cerkev skupaj s precejšnjim delom kraja pogorela v velikem požaru. Čeprav je že pred tem zorela ideja o postavitvi nove cerkve, ob tem dogodku do tega ni prišlo. Cerkev so obnovili, delno dozidali in jo po Josipu Levičniku (1862, Zgodnja Danica, str. 122) naredili tako čudno, da je ni bilo moč z ničemer primerjati in jim ni bila v ponos. Poleg estetike je bila tudi premajhna, posebno ob slovesnostih. Župnik A. Finc je začel z akcijo zbiranja denarja, ki je bila sicer kar uspešna, vendar je šele leta 1872 postavljen temeljni kamen za novo cerkev. Skico za novo cerkev je narisal domači učitelj Josip Levičnik, na podlagi nje je prve risbe pripravil Štefan Šubic, poljanski kipar in slikar, oče znanih umetnikov Janeza in Jurija Šubica. Nazadnje je dobil Šubicev

Cerkve sv. Antona. Foto: Aleksander Čufar

Oltar Device Marije. Foto: Aleksander Čufar

načrt ljubljanski stavbni mojster Faleskini in ga priredil za izvedbo. Le-ta je spremenil zasnovno vhodne fasade, kar so kasneje nemalokrat obžalovali. Spomladi 1872 so podrli staro cerkev in začeli zidati novo. Delo je potekalo tudi za tedanje razmere zelo počasi. Jesenski deževni nalivi so preprečili prekritje objekta s streho še v tem letu (podrl se je celo del pozidanega zidu in mojstri, ki so delo opravljali do takrat, so ponoči pobegnili iz Železnikov). Naslednje leto se je delo nadaljevalo. Poznani in spoštovani zidarski mojster italijanskega porekla iz Škofje Loke Molinario je najprej saniral že pozidane dele in kasneje pogumno in brez posebnih zapletov zaključil z gradnjo. Po takratnem prepričanju je bil slog cerkve "romanski" (beri "italijanski", nikakor ne romanski po obdobju romanika), cerkev pa po okusu preprostih ljudi in po mnenju mnogih strokovnjakov takrat med najlepšimi v kranjski deželi. Posvetitev je bila

veličastna. Cerkev so delno opremili, postopoma pa še pozneje. Glavno sliko sv. Antona Puščavnika je naslikal znani slikar Wolf, Leiherjeva oltarna slika sv. Ane je bila prenešana iz stare cerkve. Kiparska dela na oltarju so delo kiparja Vurnika iz Radovljice, skulpturi levo in desno od oltarja in na zunanji vhodni fasadi pa mojstra Zajca. Sliki v stranskih oltarjih, sv. Jožef in Devica Marija, sta delo dupljanskega podobarja J. Gosarja in poznaneega slikarja Langusa. Cerkev je dobila nove orgle mojstra Petra Rojca iz Radovljice. Ob potresu 1891 ni bila poškodovana in je po tej letnici pridobila še en element, ki ji je vtisnil globok pečat. Na poziv župnika Mraka je istega leta akademski slikar Ljudevit Grilc poslikal prezbitenij in okrasje na ostenjih preostalih delov cerkve. S tem delom si je le-ta pridobil sloves izvrstnega cerkvenega slikarja. Zanimivo, želja takratnega župnika je bila, "da bi te slike tudi v poznejših rodovih obujale pobožne in svete misli ter ga dopolnjevale v hvaležnih molitvah". Poleg liturgične konotacije nedvomno tudi želja po izdelku, ki naj se zapiše v zgodovino in naj ga občudujejo tudi kasnejši rodovi. Zunanost objekta je vse do druge svetovne vojne ostala domala nespremenjena. Nad vsem je dominiral zvonik, ki je nad zidanim delom nosil še 17 metrov visoko leseno konstrukcijo, pokrito s škripljem. Streha je bila prekrita z opečnim bobrovcem, kasneje zamenjanim za pločevino. Bila je simetrična, dvokapna.

Prelomen za cerkev sv. Antona je bil november 1944, ko je bila cerkev skupaj s še nekaterimi okoliškimi objekti požgana. O nesmislu in razlogih tega dejanja ne gre razpravljati, dejstvo pa je, da so takrat Železniki historično in umetnostno-zgodovinsko izgubili veliko. Uničen je bil original, ki ga še tako natančna in celovita obnova nikoli ne bo mogla vrniti.

Cerkev so takoj provizorično pokrili, na prvo temeljitejšo obnovo pa je počakala kar 11 let. Delno po navodilih arhitekta Plečnika, delno po načrtih in nadzoru arhitekta Bitenca, predvsem pa po presoji in odločitvi med samo izvedbo je cerkev dobila

povsem novo podobo. Z njo se ne glede na avtorje in soavtarje niso povsem sprijaznili niti krajani in župljani in tudi v večinskem delu strokovne javnosti je po dostopnih dokumentih ves čas zorela ideja o rekonstrukciji v prvotno stanje. Za to se je večkrat zavzemal prejšnji župnik, g. Maks Ocepek, vendar takratne zgodovinske okoliščine še niso bile naklonjene taki ideji. Želja se je pričela uresničevati leta 1997, intenzivne priprave pa so stekle leto ali dve pred tem. Zdajšnji župnik Franc Dular je idejo v celoti povzel in jo v pravem času oplemenitil še z izjemnim pogumom glede tempa realizacije. V okviru župnije je bil za koordinacijo in nadzor del imenovan gradbeni odbor, katerega predsedovanje je prevzel g. Janez Ferlan. Za prvo nalogo si je zadal rekonstrukcijo zvonika.

Izhodišče za obnovo strehe je vrnitev zunanje podobe cerkve v stanje pred poškodovanjem objekta v drugi svetovni vojni. V prvi fazi je bila izvedena rekonstrukcija zvonika, kar je bil tudi strokovno gledano najzahtevnejši del obnove. Rekonstrukcija strehe ladje, prezbiterija, stranskih kapel in zakristij je po strokovni plati enostavnejša. Izdelani so bili idejni načrti za rekonstrukcijo in vloženi na takratni Ljubljanski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine v presojo. Le-ta se je z njimi v celoti strinjal in jih tudi potrdil. Na podlagi teh načrtov je bila izdelana gradbena dokumentacija, potrebna za pridobitev gradbenega dovoljenja. Edini zahtevnejši pogoj s strani strokovnih služb je bila izbira kritine.

Osnovni konservatorski cilj je bila popolna rekonstrukcija zvonika izpred leta 1945. Izvedba likovno praktično ne odstopa od originala – možna so odstopanja v višino do 30 cm (celotna višina je 16.70 m), kar je zanemarljivo. Vse ostalo, to je vrsta kritine, način prekrivanja, oblike detajlov, so popoln posnetek prvotnega. Za to so bili pridobljeni najkvalitetnejši mojstri iz Evrope (podjetje Balkenhol), za katere so dali pozitivne reference največji svetovni proizvajalci skrilnatih ploščic (Rathscheck Schiefer, Magog Schiefer, Penrhyn, Alfred McAlpine ...). Dela so bila izvedena absolutno

Oltar sv. Jožefa. Foto: Aleksander Čufar

popolno in so kot taka lahko modelni primer za podobna zahtevna kritja s skrilom. Žal takratna organiziranost strokovne službe še ni bila sposobna ob izvedbi izvesti "učne delavnice" za domače mojstre, kar bi nedvomno bila velika priložnost. Pa drugič!

V drugi fazi obnove objekta je bila izvedena rekonstrukcija strehe ladje in prezbiterija in obnova streh stranskih prizidkov zakristij. Izvedena je bila statična sanacija ostenja v vencu in odstranjena ponesrečena vezava slavoločne stene, ki je v preteklosti ob potresih povzročala poškodbe na slavoloku. Ostrešje je bilo izdelano na novo in je rekonstrukcija v drugi svetovni vojni uničenega. Streha je bila prekrita z opečnim bobrovcem grafitno črne barve in koničasto prirezanim. Na novo je bil izdelan tudi strelovod, kar je izvedel g. Vinko Rakovec iz Dolenje vasi s sodelavci. Povsem so bile obnovljene zunanje fasade in celoten sistem

Glavni oltar. Foto: Aleksander Čufar

odvodov vode s streh (od žlebov do izdelave drenaže in odtoka meteorne vode od objekta). Vsa tesarska dela je tako kot na zvoniku izvedel tesar Štebe iz Komende s svojimi mojstri, kleparska pa mojster Kožuh iz Zminca pri Škofji Loki. Slikopleskarska dela je opravil Pleskar, d. o. o., iz Škofje Loke, gradbeno obnovo fasad skupaj z zahtevnim gradbenim odrom na zvoniku pa gradbeno podjetje Tehnik iz Škofje Loke. Pred obnovo fasad so bila izvedena vsa potrebna sondiranja in skupaj s pristojno službo določena barvna paleta prenovljene podobe.

Prav pri rekonstrukciji streh zvonika in ladje s prezbitერიem in pri obnovi fasad je bilo vloženo ogromno prostovoljnega dela in truda mnogih krajanov.

Rekonstrukcija strehe in obnova fasade je bila izvedena povsem v skladu s konservatorskim programom. Cerkev je s to obnovo dobila podobo, ki jo je imela vse od nastanka pa do nesrečnega porušenja v drugi svetovni vojni, in s tem je zopet postala tipološko značilna dominantna v tem prostoru. S tem je izvedena najbolj zahtevna faza revitalizacije celotnega prostora trga sv. Antona, ki

Jaslice. Foto: Aleksander Čufar

je po drugi svetovni vojni z rušitvami doživel popolno prostorsko degradacijo. Le-ta je uničujoče vplivala tudi na funkcije, ki jih je ta prostor do takrat imel, in s tem posredno na "življenje" v starem krajevnem jedru.

Obnova notranjosti predstavlja prvo celovito in sistematično obnovo cerkvene notranjosti vse od njenega nastanka. Po požigu so bila izvedena obsežna obnovitvena dela, ki pa so bila logično podrejena takratnim zmožnostim. Sedanja obnova predstavlja zaokroženo celoto. V osnovi jo je možno deliti na zahtevno postavitev gradbenega odra, obnovo opleska ostenja, čiščenje slikarskih elementov, restavriranje in delno rekonstrukcijo dekorativne poslikave, restavriranje pozlate na dekorativnih arhitekturnih elementih, restavriranje in delno rekonstrukcijo križevega pota, obnovo elektro instalacij in razsvetljave (razen originalnih lestencev), obnovo sistema ozvočenja, restavriranje in rekonstrukcijo vitražnih oken ter na restavriranje premične opreme (slike, oltarji ...). Ob teh glavnih delih je bilo opravljenih veliko obnovitvenih del na posameznih elementih (spovednice, posamezni kamniti elementi ...).

Osnova pri določanju sedanje podobe notranjosti je bilo izhodiščno stanje objekta. Elementi, kot so marmorizirani pilastri, dekorativne poslikave in posamezni barvni toni, se maksimalno približujejo prvotni fazi, to je podobi objekta v času nastanka. Sprememba je edino medsebojna usklajenost in usklajenost s kvalitetnimi elementi kasnejših faz objekta, ki so ostali prezentirani. Slikopleskarska dela v notranjosti je opravilo družinsko podjetje Obleščak iz Tolmina s sodelavci.

Nedvomno današnja podoba glede na vedenje predstavlja eno od možnih interpretacij sakralne arhitekture fužinarskega časa in prostora. Tako kot vsak javni arhitekturni prostor bo tudi ta imel svoje kritike in občudovalce. Upanje v to, da bodo prevladovali občudovalci, vliva tudi dejstvo, da je celotno delo nastalo pod teamskim strokovnim nadzorom, da je hkrati plod maksimalnega upoštevanja vseh pred obnovo izraženih želja in pomislekov ter da je bilo v vse faze obnove vključeno veliko število prostovoljcev, ki so nedvoumno skupaj opravili levji delež dela in s tem objektu dali tudi svoj lokalni pečat.

Železniki, župnijska cerkev sv. Antona, stanje na prelomu stoletja.
Foto: arhiv Muzeja Železniki

Zahtevna odrska konstrukcija v fazi izvedbe rekonstrukcije strehe zvonika in obnove vhodne fasade. Foto: Aleksander Čufar

Detalji rekonstruiranega dela zvonika, izvedeni natančno po prvotni podobi. Foto: Aleksander Čufar